

УДК 347.122:007

DOI <https://doi.org/10.32837/chc.v0i43.439>

Матійко Микола Володимирович,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри цивільного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ORCID ID: 0000-0003-4588-2636

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ФУНКЦІЙ ПРИВАТНОПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ВИНИКНЕННЮ І ПОШИРЕННЮ ІНФЕКЦІЙНИХ ХВОРОБ ЛЮДИНИ, ЛОКАЛІЗАЦІЇ Й ЛІКВІДАЦІЇ ЇХ СПЛАХІВ ТА ЕПІДЕМІЙ

Постановка проблеми. Загальні тенденції суспільного життя можуть впливати на роль окремих напрямів впливу приватноправових інститутів та їхнє соціальне призначення у певних сферах. Тенденції до персоналізації, глобалізації, інформатизації та фрагментації суспільного життя підвищують роль як окремих специфічних функцій приватноправових інститутів, так і окремих загальноправових функцій права, що проявляють себе і на рівні зазначених інститутів.

Не є винятком і вплив на функції зазначених інститутів поширення коронавірусної хвороби (COVID-19).

Багато правознавців диференційовано підходять до вивчення функцій правових явищ: виокремлюють функції права, функції правового регулювання, функції законодавства, функції правозастосування, функції правового виховання, функції санкцій, функції диспозицій, функції правового порядку [1, с. 25–33; 2; 3, с. 48; 4, с. 21–27].

При цьому в юридичній літературі висловлені думки про тотожність функцій права та правового регулювання. Так, В.Г. Смирнов стверджує, що поняття «функції права» загалом виражає соціальне призначення правового регулювання, тому що в ньому проявляються в сукупності предмет, завдання та метод регулювання [5, с. 7]. Натомість В.П. Реутов, навпаки, на прикладі виховної та пізнавальної функцій права і правового регулювання прагне обґрунтувати необхідність їх розрізнення [4, с. 23]. В.М. Горшенев під функціями правового регулювання розуміє функції

права у вузькому значенні, такі як владно-правовий регулятивний вплив (функції права у широкому значенні розкривають узагальнену характеристику правового впливу на суспільні відносини, коли регулювання є лише одним із питань вираження службової ролі права) [6, с. 35–37].

Можна погодитися з думкою С.С. Алексєєва про те, що правовим регулюванням є здійснення функцій права. Дослідник вважає, що право, котре характеризується як система загальнообов'язкових норм, які охороняються державою, виражають державну волю всього народу, вказує й на всі спеціальні засоби юридичного впливу, передбачені у нормах права [7, с. 114].

Взаємозв'язок категорій «функції права» і «функції правового регулювання» не дозволяє конструювати останню правову категорію як самостійну. Тут спостерігається ґносеологічний збіг функцій права і функцій правового регулювання. Крім того, функції права та функції правового регулювання повинні збігатися за підсумком регулювання.

Однак вищезазначене не означає, що функції права повинні ототожнюватися з функціями засобів регулювання, передбачених у нормах права. Засоби регулювання, незважаючи на те, що вони відповідають певній функції права, все ж таки відрізняються своїм функціонально-специфічним призначенням. Зокрема, хоч сукупність певних прав та обов'язків і відповідає тій або іншій функції права, проте їхня безпосередня функція полягає у наданні особі можливості певної поведінки, звернення за захистом тощо.

Таким чином, спостерігається подвійна функціональна орієнтація елементів, що становлять правове регулювання: на виконання свого функціонального призначення й на відповідну функцію права.

Теоретичні розробки функціональних аспектів права, правового регулювання та інших правових явищ можуть бути застосовані й до приватноправового регулювання запобігання виникненню і поширенню інфекційних хвороб людини, локалізації й ліквідації їх спалахів та епідемій.

Стан дослідження теми. Дослідженню функцій приватного права, цивільного права, приватноправового регулювання присвячено низку наукових робіт. Серед науковців, які досліджували цю проблематику, варто відзначити С.С. Алексєєва, В.С. Ковальського, С.Т. Максименко, М.Г. Проніну, Т.Н. Радька, А.Я. Риженкова, Є.О. Харитонова, Н.А. Чечину та інших. Проте і дотепер ця проблематика залишається не досить розробленою для вітчизняної правової доктрини.

Метою статті є дослідження функцій приватноправового регулювання запобігання виникненню і поширенню інфекційних хвороб людини, локалізації та ліквідації їх спалахів та епідемій за допомогою з'ясування сутності й природи явища зазначених функцій, напрямів впливу засобів цього регулювання; а також аналіз соціального призначення регулювання запобігання виникненню і поширенню інфекційних хвороб. На тлі перетину публічних і приватних інтересів в умовах пандемії COVID-19 функціональні аспекти приватноправового регулювання не можуть залишатися без змін. Загальні тенденції суспільного життя можуть впливати на роль окремих напрямів впливу приватного та цивільного права й їх соціальне призначення. Зазначене належним чином актуалізує це дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб», визначаючи правові, організаційні та фінансові засади діяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, спрямованої на запобігання виникненню і поширенню інфекційних хвороб людини, локалізацію та ліквідацію їх спалахів та епідемій, встановлюючи права, обов'язки та відповідальність юридичних і фізичних осіб у сфері захисту населення від інфекційних хвороб, формує й основні напрями впливу та соціальне призначення правового регулювання запобігання

виникненню і поширенню інфекційних хвороб людини, зокрема напрями впливу та соціальне призначення приватноправового регулювання зазначеної сфери. Вищенаведене окреслює функціональні аспекти приватноправового регулювання запобігання виникненню і поширенню інфекційних хвороб людини, локалізації й ліквідації їх спалахів та епідемій.

У системі функцій права важливе місце посідає регулятивна функція. Призначення права – регулювати суспільні відносини – може втілюватися у формі договорів, нормативних, правозастосовних актів, у встановленні правового статусу, правосуб'єктності, визначенні (передбаченні) юридичних фактів, встановленні конкретного правового зв'язку між суб'єктами права, визначенні оптимального типу правового регулювання щодо конкретних суспільних відносин тощо. Особливості цієї функції полягають насамперед у запровадженні позитивних правил поведінки, в організації суспільних відносин, у координації соціальних взаємозв'язків. Регулятивна функція приватноправових засобів регулювання запобігання виникненню і поширенню інфекційних хвороб людини, локалізації й ліквідації їх спалахів та епідемій може полягати у: 1) регулюванні лікування хворих на інфекційні хвороби; 2) оплаті профілактичних і протиепідемічних заходів та лікування хворих на інфекційні хвороби; 3) оплаті та матеріально-технічному забезпеченні робіт, пов'язаних із епідеміологічним обстеженням, ліквідацією епідемій та спалахів інфекційних хвороб, порядку відшкодування понесених на це витрат; 4) організації та проведенні профілактичних і протиепідемічних заходів (в тому числі (зокрема, але не виключно) підприємствами, установами та організаціями незалежно від форм власності, а також громадянами); 5) проведенні профілактичних щеплень, наданні об'єктивної інформації про щеплення, підготовці медичних працівників, які проводять профілактичні щеплення; 6) здійсненні контролю за якістю та застосуванням медичних імунобіологічних препаратів (у тому числі (зокрема, але не виключно) за зберіганням, транспортуванням, а також знешкодженням непридатних для використання медичних імунобіологічних препаратів); 7) інформуванні про випадки поствакцинального ускладнення, проведенні профілактичних медичних оглядів, заходів стосовно осіб, хворих на інфекційні хвороби, контактних осіб та бактеріоносіїв, відстороненні від роботи осіб, які є бактеріоносіями; 8) здійсненні санітарно-епідеміологічного нагляду, запровадженні

необхідних під час дії карантину профілактичних, протиепідемічних та інших заходів, встановленні термінів їх проведення, тимчасових обмежень прав фізичних та юридичних осіб (та додаткових обов'язків, що покладаються на них), підстав та порядку обов'язкової самоізоляції; 9) залученні підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності до виконання заходів із локалізації та ліквідації епідемії чи спалаху інфекційної хвороби; 10) залученні для тимчасового використання транспортних засобів, будівель, споруд, обладнання, іншого майна підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, необхідного для здійснення профілактичних і протиепідемічних заходів, із подальшим повним відшкодуванням у встановленому законом порядку його вартості або витрат, пов'язаних з його використанням; 11) запровадженні більш жорстких, ніж встановлені нормативно-правовими актами, вимог щодо якості, умов виробництва, виготовлення та реалізації продуктів харчування, режиму обробки та якості питної води, поширенні інформації про випадки захворювання на період карантину; 12) встановленні основних принципів профілактики інфекційних хвороб (серед яких (зокрема, але не виключно) дотримання підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності та громадянами санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил та норм під час здійснення будь-яких видів діяльності), прав та обов'язків громадян й їх об'єднань у сфері захисту населення від інфекційних хвороб, прав та обов'язків підприємств, установ й організацій у сфері захисту населення від інфекційних хвороб, прав та обов'язків осіб, які хворіють на інфекційні хвороби чи є бактеріоносіями, тощо.

Необхідність в охороні суспільних відносин існувала завжди і буде існувати доти, доки існуватиме суспільство. Цей прояв правового впливу і становить охоронну функцію. Охоронна функція права – це зумовлений соціальним призначенням напрям правового впливу, спрямований на охорону загальнозначущих, найбільш важливих економічних, політичних відносин, усунення явищ, проти яких виступає суспільство. Охоронна функція приватноправового регулювання запобігання виникненню і поширенню інфекційних хвороб людини, локалізації й ліквідації їх спалахів та епідемії полягає у захисті від порушень прав суб'єктів зазначеної сфери та встановленні відповідальності юридичних і фізичних осіб та інших суб'єктів приватноправових відносин у сфері захисту населення від інфекційних хвороб за: 1) недотримання

підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності та громадянами санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил та норм під час здійснення будь-яких видів діяльності; 2) невиконання обов'язків із організації та проведення профілактичних і протиепідемічних заходів, профілактичних щеплень; 3) недотримання вимог до медичних імунобіологічних препаратів, контролю за їх якістю та застосуванням; 4) невиконання обов'язків зі зберігання, транспортування, а також знешкодження непридатних для використання медичних імунобіологічних препаратів; 5) порушення прав підприємств, установ і організацій та невиконання ними обов'язків у сфері захисту населення від інфекційних хвороб; 6) порушення прав осіб, які хворіють на інфекційні хвороби чи є бактеріоносіями, та невиконання ними своїх обов'язків тощо.

Інформаційна функція права дає змогу ознайомитися з засобами права у задоволенні прав і правомірних інтересів осіб, можливостями найкращим чином задовольнити свої потреби, гарантіями суб'єктивних прав, способами їх захисту, можливостями мінімізувати витрати. Інформаційна функція приватноправового регулювання запобігання виникненню і поширенню інфекційних хвороб людини, локалізації й ліквідації їх спалахів та епідемії полягає в ознайомленні суб'єктів із: 1) правами та обов'язками в зазначеній сфері; 2) принципами профілактики інфекційних хвороб (в тому числі (зокрема, але не виключно) дотриманням підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності та громадянами санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил та норм під час здійснення будь-яких видів діяльності; комплексністю проведення профілактичних, протиепідемічних, соціальних й освітніх заходів; принципи в цьому аспекті проявляють чималий інформаційний потенціал, маючи велике значення для інформаційної функції [8, с. 16]); 3) загальними тенденціями приватноправового регулювання зазначеної сфери; 4) інформацією про щеплення, наслідки відмови від них та можливі поствакцинальні ускладнення; 5) легальними визначеннями явищ цієї сфери (інфекційні хвороби, небезпечні інфекційні хвороби, особливо небезпечні інфекційні хвороби, джерело збудника інфекційної хвороби, дезінфекційні заходи, епідемія, епідемічна ситуація, благополучна епідемічна ситуація, нестійка епідемічна ситуація, неблагополучна епідемічна ситуація, інкубаційний період, самоізоляція, обсерватор, календар профілактичних щеплень, контактні

особи, карантин, медичні імунобіологічні препарати, носій збудника інфекційної хвороби, обмежувальні протиепідемічні заходи, осередок інфекційної хвороби, санітарно-протиепідемічні правила і норми, протиепідемічні заходи, профілактичні щеплення, поствакцинальні ускладнення, спалах інфекційної хвороби, санітарна охорона території України, фактори передачі збудників інфекційних хвороб, обсервація тощо).

Ефективність інформаційної функції правових дефініцій багато в чому залежить від повноти визначення окремих понять основних положень права. Ст. 1 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» надає визначення наведених вище понять. Включення до законів та підзаконних нормативно-правових актів зазначеної сфери розділів, присвячених фіксації спеціальних положень щодо регульованої актом законодавства специфічної сфери відносин, визначенню понять цієї сфери, сприятиме посиленню інформаційної функції права. Отже, застосування такого підходу є виправданим. Він часто застосовується у правотворчій діяльності, але в окремих сферах відчувається його недостатність (зазначена недостатність, на нашу думку, відчувається й у сфері запобігання виникненню і поширенню інфекційних хвороб людини, локалізації й ліквідації їх спалахів та епідемій). Не залишається без застосування цей підхід й у практиці складання цивільно-правових договорів.

Багатофакторність процесу формування правосвідомості у сучасному світі зумовлена, зокрема, процесами інформатизації та фрагментації суспільного життя, підсилює необхідність звернення уваги на виховання у правовій сфері. При цьому для того, щоб механізми права досягли соціальних результатів, правові норми мають бути сприйняті суб'єктами відносин та виконуватися ними. Вирішення цього завдання забезпечується, зокрема, і виховною функцією права. В цьому аспекті важливим вважається не просто знання права, а і його сприйняття. Виховна функція приватноправового регулювання запобігання виникненню і поширенню інфекційних хвороб людини, локалізації й ліквідації їх спалахів та епідемій полягає у вихованні поваги до прав суб'єктів у зазначеній сфері, правопорядку, впливу на думки та відчуття людей, духовну сферу з метою запобігання виникненню і поширенню інфекційних хвороб людини, локалізації й ліквідації їх спалахів та епідемій, дотримання підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності і громадянами санітарно-гігієнічних

та санітарно-протиепідемічних правил і норм під час здійснення будь-яких видів діяльності, застосування обмежувальних протиепідемічних заходів, надання взаємодопомоги суб'єктам для досягнення визначених цілей.

Уповноважувальна функція приватноправового регулювання запобігання виникненню і поширенню інфекційних хвороб людини, локалізації й ліквідації їх спалахів та епідемій полягає у: 1) створенні передумов для саморегулювання; 2) встановленні принципів внутрішнього регулювання за допомогою угоди сторін у сфері запобігання виникненню і поширенню інфекційних хвороб; 3) можливості визначення правил поведінки під час проведення профілактичних і протиепідемічних заходів; 4) запровадженні більш жорстких, ніж встановлені нормативно-правовими актами, вимог до якості, умов виробництва, виготовлення та реалізації продуктів харчування, режиму обробки та якості питної води тощо.

Компенсаційна функція права – це дуже важливий напрям дії права. У ньому міститься досить істотна особливість права – як інструменту відновлення справедливості. Компенсаційна функція приватноправового регулювання запобігання виникненню і поширенню інфекційних хвороб людини, локалізації й ліквідації їх спалахів та епідемій полягає у забезпеченні можливості відновлення порушеного права та інтересу на еквівалентній основі під час проведення профілактичних і протиепідемічних заходів, інших заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню інфекційних хвороб людини, локалізації й ліквідації їх спалахів та епідемій.

Отже, можна зробити припущення, що оскільки приватне право як наднаціональне утворення без умови опосередкування правом цивільним та міжнародним приватним правом також виконує певні функції (цивілізаційну, основоутворювальну, інтеграційну, ціннісну, системоутворювальну), то зазначені функції теж певною мірою можуть бути властиві й окремим приватноправовим інститутам, зокрема приватноправовому регулюванню запобігання виникненню і поширенню інфекційних хвороб людини, локалізації й ліквідації їх спалахів та епідемій.

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Підсумовуючи вищевикладене, з огляду на зазначені функціональні аспекти приватноправового регулювання запобігання виникненню і поширенню інфекційних хвороб людини, локалізації й ліквідації їх спалахів та епідемій, надану характеристику

відповідних функцій, можна констатувати певний рівень концептизації зазначеної сфери регулювання в аспекті розуміння, згідно з яким «концепт є феноменом, що забезпечує пізнання людиною світу, себе та свого місця у світі... Термінопоняття «концепт» є полісемантичним і може застосовуватися у багатьох галузях знань... Якщо в галузі філософії, лінгвістики тощо «концепт» є самостійним предметом дослідження, то у більшості галузевих наук він може використовуватися в якості методологічного прийому. Зокрема, ефективним

видається застосування такого підходу (мабуть, все ж таки «концептного», ніж «концептуального») у галузі права... Під час досліджень у сфері права необхідно розрізняти базові концепти (право, справедливість, приватне право, права людини, суб'єкт права, власність, договір тощо) і «правові концепти» («позитивний» закон, правовий інститут, правова норма, судовий захист, позов, представництво тощо) [9, с. 31]. Зазначене може бути враховане в разі визначення бази подальших досліджень цієї сфери.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексеев С.С. Функции применения права. *Правоведение*. 1972. № 2. С. 25–33.
2. Быков А.Г. Роль гражданско-правовых санкций в осуществлении хозяйственного расчета : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Москва, 1967. 16 с.
3. Матузов Н.И. Личность. Права. Демократия. Теоретические проблемы субъективного права. Саратов : Издательство Саратовского университета, 1972. 292 с.
4. Реутов В.П. О разграничении функций права и правового регулирования. *Правоведение*. 1974. № 5. С. 21–27.
5. Смирнов В.Г. Функции советского уголовного права. Ленинград : Издательство ЛГУ, 1965. 187 с.
6. Горшенев В.М. Способы и организационные формы правового регулирования в социалистическом обществе. Москва : Юридическая литература, 1972. 256 с.
7. Алексеев С.С. Механизм правового регулирования в социалистическом обществе. Москва : Юридическая литература, 1966. С. 114.
8. Матійко М.В. Інформаційна функція цивільного права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2009. 20 с.
9. Харитонов Є.О., Харитонова О.І. Приватне право як концепт. Том 1. Витоки. Одеса : Фенікс, 2018. 556 с.

Матійко Микола Володимирович

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ФУНКЦІЙ ПРИВАТНОПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ВИНИКНЕННЮ І ПОШИРЕННЮ ІНФЕКЦІЙНИХ ХВОРОБ ЛЮДИНИ, ЛОКАЛІЗАЦІЇ Й ЛІКВІДАЦІЇ ЇХ СПАЛАХІВ ТА ЕПІДЕМІЙ

Стаття присвячена дослідженню функцій приватноправового регулювання запобігання виникненню і поширенню інфекційних хвороб людини, локалізації й ліквідації їх спалахів та епідемій.

За допомогою аналізу практики дії норм приватного та цивільного права досліджено напрями впливу засобів регулювання запобігання виникненню і поширенню інфекційних хвороб людини. Розглянуто погляди вчених щодо напрямів впливу приватноправового регулювання на суспільні відносини, його ролі та соціального значення. Охарактеризовано прояви функціоналізму в сфері приватноправового регулювання запобігання виникненню і поширенню інфекційних хвороб людини.

Проаналізовано думки вчених з приводу диференціації функцій права, функцій приватного права, функцій цивільного права, функцій приватноправового регулювання запобігання виникненню і поширенню інфекційних хвороб людини, локалізації й ліквідації їх спалахів та епідемій.

Визначена можливість застосування теоретичних розробок щодо поняття та структури функцій права і функцій галузей до приватноправового регулювання запобігання виникненню і поширенню інфекційних хвороб людини, локалізації й ліквідації їх спалахів та епідемій.

Підкреслено, що взаємозв'язок категорій «функції права» і «функції правового регулювання» не дозволяє конструювати останню правову категорію як самостійну. Водночас зроблено припущення, що функції права та функції правового регулювання повинні збігатися за результатом регулювання.

Виокремлено та охарактеризовано регулятивну, охоронну, інформаційну, виховну, уповноважувальну функції приватноправового регулювання запобігання виникненню і поширенню інфекційних хвороб людини, локалізації й ліквідації їх спалахів та епідемій. Також зроблене припущення, що оскільки приватне право як наднаціональне утворення без умови опосередкування правом цивільним та міжнародним приватним правом також виконує певні функції (цивілізаційну, основоутворювальну, інтеграційну, ціннісну, системоутворювальну), то зазначені функції теж певною мірою можуть бути властиві й окремим приватноправовим інститутам, зокрема приватноправовому регулюванню запобігання виникненню і поширенню інфекційних хвороб людини, локалізації й ліквідації їх спалахів та епідемій.

Сформульовано пропозиції щодо подальшого розвитку досліджень функцій цивільного права, функцій приватного права, функцій приватноправового регулювання запобігання виникненню і поширенню інфекційних хвороб людини.

Ключові слова: цивільне право, приватне право, функції цивільного права, функції приватного права, функції права, функції приватноправового регулювання, функції правового регулювання.

Matiiko Mykola

SOME ASPECTS OF DIFFERENTIATION OF FUNCTIONS OF PRIVATE-LAW REGULATION OF PREVENTION OF OCCURRENCE AND SPREAD OF INFECTIOUS HUMAN DISEASES, LOCALIZATION AND ELIMINATION OF THEIR OUTBREAKS AND EPIDEMICS

The article is devoted to the study of the functions of private law regulation of prevention of the emergence and spread of infectious human diseases, localization and elimination of their outbreaks and epidemics.

By analyzing the practice of private and civil law, the directions of influence of regulatory means to prevent the emergence and spread of infectious human diseases have been studied. The views of scholars on the areas of influence of private law regulation on public relations, its role and social significance are considered. Manifestations of functionalism in the field of private-law regulation of prevention of occurrence and spread of infectious human diseases are characterized.

The views of scientists on the differentiation of legal functions, private law functions, civil law functions, functions of private law regulation of prevention and spread of infectious human diseases, localization and elimination of their outbreaks and epidemics are considered.

The possibility of application of theoretical developments concerning the concept and structure of functions of law and functions of branches to private-legal regulation of prevention of emergence and distribution of infectious diseases of the person, localization and liquidation of their outbreaks and epidemics is defined.

It is emphasized that the relationship between the categories of “functions of law” and “functions of legal regulation” is such that does not allow to construct the last legal category as an independent one. In addition, it is assumed that the functions of law and the functions of legal regulation should coincide with the result of regulation.

The regulatory, protective, informational, educational, authorizing functions of private-legal regulation of prevention of the occurrence and spread of human infectious diseases, localization and elimination of their outbreaks and epidemics are singled out and characterized. Along with the above, it is suggested that since private law as a supranational entity without the mediation of civil and international private law also performs certain functions (civilizational, fundamental, integration, value, system-forming), these functions may also to some extent be separate legal institutions, including private law regulation of prevention of the emergence and spread of infectious human diseases, localization and elimination of their outbreaks and epidemics.

Proposals for further development of research on the functions of civil law, the functions of private law, the functions of private law regulation to prevent the emergence and spread of infectious human diseases.

Key words: civil law, private law, functions of civil law, functions of private law, functions of law, functions of private law regulation, functions of legal regulation.